

ARŞİV EMEKTARLARINA ARMAĞAN

Hazırlayanlar

Nizamettin Oğuz İshak Keskin

İstanbul 2013

Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
Yayın Numarası: 165

ARŞİV EMEKTARLARINA ARMAĞAN

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 16549

İç Düzen
Nizamettin Oğuz - İshak Keskin

Kapak
Dr. Mehmet Fahri Furat

Baskı - Cilt
Şenyıldız Matbaası

ISBN
978-975-6186-81-7
1. Baskı: 2013

Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
İstanbul - 2013
Tel: 90 (212) 526 16 15
Fax: 90 (212) 217 60 46

İçindekiler

İçindekiler	5
Sunuş	9
Dündar ALİKILIÇ Türkiye’de Özelleştirilen Kurumlara Yönelik Arşiv Politikaları	13
Doğan ATILGAN Bilgi Hizmetlerinin Gelişimi ve Ankara Üniversitesi	21
Bilgin AYDIN XVI. Yüzyıl Divan-ı Hümâyun Ruus Defterleri	29
Yahya BAŞKAN Türkler, Tarih, Savaş ve Meşrûiyet	41
Gülbün BAYDUR - Şelale KORKUT Özel Bir Arşiv İçin Thesaurus Denemesi	47
İsmet BİNARK Devlet Arşivimiz	67
İsmet BİNARK Bulgaristan’a Okka İle Satılan Arşiv Belgeleri	77
Murat CANDEMİR Haydarpaşa Liman ve Rıhtımı İnşası İmtiyazının Bürokratik Yolculuğu	89
Niyazi ÇİÇEK A View of Bureaucratic Relations in the Transition Period from the Ottoman State to the Republic in Light of the Administrative Acts and Writings of the First Years of the Republic	117
Géza DÁVID Bir Macar Arşiv Emektarı ve Tarihçisi, Zoltán Dávid (1923–1996)	131
Muhammet Ali DEMİR - Ali ÖZTÜRK Türkiye Üniversitelerinde Görme Engelli Öğrencilere Osmanlı Türkçesi Öğretimi: Karşılaşılan Sorunlar ve Çözümlerine Yönelik Atılmış Adımlar	141
Murat ELMALI Eski Uygurca Bir Budist Hikâye: Sena Upesena Hikâyesi	169
Berndt FREDRIKSSON / Çev. Mehmet Fahri FURAT Postmodern(istik) Arşiv Bilimi – Bir Bilimin Metodolojisinin Yeniden Düşünülməsi	179
Mehmet Fahri FURAT - İshak KESKİN Arşiv Sergileri ve Planlama Süreci Hakkında Kısa Bir Değerlendirme	199
Ceyhan GÜLER Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ve e-Devlet Uygulamalarına Yönelik Faaliyetleri	213
Süleyman Faruk GÖNCÜOĞLU İstanbul’un İktisadi ve Sosyal Hayatı İçerisinde Bahçekapı Semti’nin Yeri ve Önemi	229

Mukadder GÜNERİ Şiblî'nin Sefernâme-i Rûm u Şâm u Mısır Adlı Yapıtına Göre İstanbul Kütüphanelerinin Dünü ve Bugünü.....	255
Asiye KAKIRMAN YILDIZ Kütüphanelerde Bilgi Yönetimi Stratejilerinin Belirlenmesinde Dijital Melezlerin Etkisi.....	273
Esra Gökçen KAYGISIZ Bilgi Merkezlerinin Vizyon-Misyon İfadelerinin İncelenmesi	279
Hasan S. KESEROĞLU Arşivci Olmak.....	297
İshak KESKİN Kutadgu Bilig'de Devlet İşlemlerinin Kayıt Altına Alınması ve Kâtipler	303
Özgür KÜLCÜ Ontolojik Çalışmalar Kapsamında Elektronik Arşiv Kaynaklarının Tanımlanması ve Üstveri Alanlarının Geliştirilmesi.....	319
Talip MERT Zekai Dede Efendi.....	353
Hüseyin ODABAŞ - Kasım BİNİCİ Öğretim Elemanlarının Açık Erişime Karşı Tutumları: Atatürk Üniversitesi Örneği	361
Ş. Nihal SOMER Fotoğrafik Malzeme: Türler, Tahribat ve Fiziksel Koruma	375
Burçak ŞENTÜRK The Swedish National Archives: From the User Point of View	393
Acar TANLAK Bir CD Koleksiyoncusunun Arşivcilere ve Arşivciliğe Dair Tavsiyeleri	403
Alptekin TOSUN Radyoloji Bölümünde Arşiv Yönetimi	409
Bekir TOSUN Bilgi Toplumunda Ekonomi ve Sanal Organizasyonlar.....	421
Mustafa Birol ÜLKER İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Arşiv-Dokümantasyon Koleksiyonu ve Veri Tabanları.....	429
Ayşe ÜSTÜN - Işıl İlknur SERT İskenderiye Kütüphanesi.....	439
Arnold van GENNEP / Çev. Kenan YILDIZ Araştırma Konusu veya Bitimsiz Folklor.....	455
Murat YILMAZ Arşivciler ve Kütüphaneciler Tüccar mıdır?	461

Türkiye Üniversitelerinde Görme Engelli Öğrencilere Osmanlı Türkçesi Öğretimi: Karşılaşılan Sorunlar ve Çözümlerine Yönelik Atılmış Adımlar

Muhammet Ali DEMİR*
Ali ÖZTÜRK**

Giriş

Osmanlı döneminde ait üretilmiş yazılı eserlere doğrudan ulaşabil-
mek için zengin bir entelektüel birikime sahip olmak bir gerekliliktir. İster
akademik hayatta ister günlük hayatta olsun Osmanlı Türkçesi'ne
vâkıf olmak ya da olmamak bireysel entelektüellik bakımından kişiler
arasında önemli bir fark oluşturmaktadır. Özellikle günümüz Türki-
ye'sinin kültürel kodlarının çözümlenmesinde ve bugünümüzü sağlıklı
bir şekilde anlayabilmede tarihî bilginin son derece etkili ve etkin bir rolü
olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu, yazıya geçirilmiş olan her türlü bil-
giyi (tarihî belgeler, edebî ürünler, tıbbî bilgiler, coğrafi bilgiler vb.) içere-
mektedir. Bu belgelerde kullanılan Türkçenin (Osmanlı Türkçesi) günü-
müz Türkçesi'nden çok farklı olduğu gerçeği ise herkesin malumudur.
Bu farklılığın en önemli nedeni Osmanlı Türkçesinin kendisidir. Bilindiği
gibi Osmanlı Türkçesi; Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinin bileşiminden
oluşan, gündelik dilden farklı, yeni bir dil idi. Eğer 13. yüzyılda yaşamış
olan Yunus Emre'nin kullandığı arı Türkçe kullanılagelseydi, belki de,
biz, şu an geçmişimize ait olan yazılı eserleri, dil engeli olmadan, kolayca
okuyup anlayabilecektik. Oysa dil beklenen ve olması gerektiği şekilde
evrilmemiştir. Aksine yeni bir dil olarak ortaya çıkan Osmanlı Türkçesi
yüzyıllar boyunca işlenmiş ve giderek ağırlaşmış, ağırlaşmış ve bazen
de anlaşılabilir bir hale gelmiştir.

Yukarıda sözü edilen dil engelinin yanında Cumhuriyet sonrası 1928
tarihinde yapılan harf devrimi de tarihî bilgiye ulaşılmasında zorluk
oluşturan unsurlardan birisidir. Akademik araştırma yapmak isteyen
araştırmacılar veya tarihî bir bilgiye ulaşmak isteyen insanlar, hem dil

* Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans öğrencisi. E-posta:
hafmuhal_dem@hotmail.com

** İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek lisans öğrencisi. E-posta:
aliboun@gmail.com

engelini hem de alfabe engelini aşarak Osmanlı Türkçesini öğrendiği takdirde tarihî bilgilerle direkt muhatap olabilmektedirler. Şu bir gerçektir ki, eğer insanlar tarihî bilgilerle doğrudan muhatap olmak istiyorlarsa, bir başka ifadeyle sadece dil içi çevirilerle yetinmek istemiyorlarsa, bu kişiler için Osmanlı Türkçesini öğrenmek durumdan kaynaklanan bir zorunluluk haline gelmektedir. Fakat söz konusu dil değil de alfabe ise eğer; Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metnin transkripsiyonu yapılarak bu engel bir nebze olsun kaldırılabilir. Ancak burada transkripsiyonu yapan kişinin gözden kaçırdığı hususlardan ya da yanlış okumasından dolayı oluşan hatalar söz konusu olabilmektedir.

Tahmin edilebileceği gibi kısa vadede Osmanlı Türkçesinin geniş halk kitlelerine öğretilmesi imkân dâhilinde görünmemektedir. Fakat en azından üniversitelerimizde bu konuya daha fazla özen gösterilmesi gerekmektedir. Konuyla ilgili üniversite düzeyinde ümit yeşertici gelişmeler de yok değildir. Örneğin, Boğaziçi Üniversitesi'nde Osmanlı Türkçesi, Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde zorunlu olarak okutulmaktadır. Bununla birlikte, bu iki bölüm dışındaki öğrenciler de Osmanlı Türkçesi dersini seçmeli olarak alabilmektedirler. Konunun en sevindirici yanı ise, verilen bu derslere mühendislik öğrencileri, siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi, iktisat, felsefe ve fen bilimleri ile alakalı bölüm öğrencilerinin de yoğun ilgi göstermesidir.

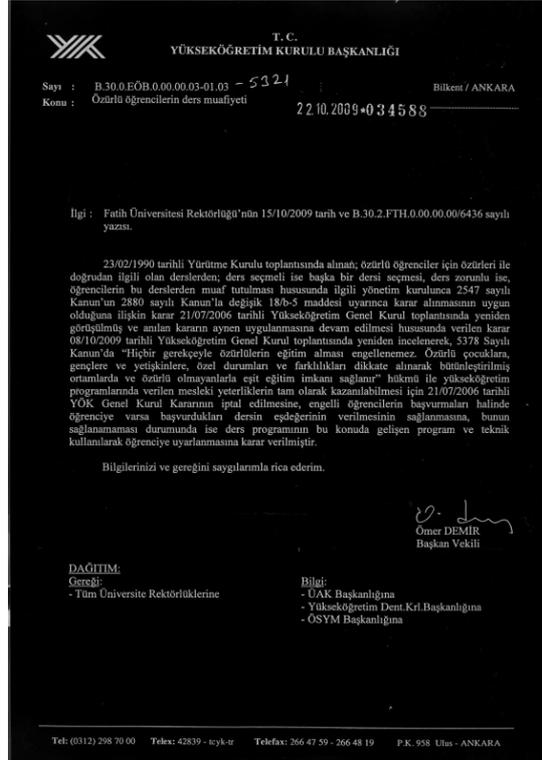
Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olan bir kitabı aracı olarak okuyabilen insan, gerek dil gerekse alfabe engelini aşmış başkasına muhtaç olmadığı için, kendisini bu noktada özgür hissedebilmektedir. Çünkü özgür olmanın tanımlarından bir tanesi de; bir kitabı aracı olarak okuyabilmektir. Bu aracı olarak okuyanın okunmak istenen kitabın anlatıcısına direkt muhatap olmasını sağlamaktadır. Eğer dil ve alfabe engeli sebebiyle bir kişi kitapla doğrudan muhatap olamıyorsa, bu engeli kaldırabilecek birikime sahip olan insanlardan yardım alabilir. Bu duruma mantıklı birtakım açıklamalar getirilebilir. Fakat bu seferde ortaya o engeli kaldıran insanın bakış açısı ya da yapması muhtemel olan bir yanlış esere sirayet ettirebilmesi ihtimali ortaya çıkar. Böyle bir sorunla karşılaşmak istemeyen bir insan, dil ve alfabe engelini, ancak o dili ve alfabeği öğrenip kendisi ortadan kaldırabilir. Ancak eğer engel bilgi yetersizliğinden değil de fiziki sebeplerden kaynaklanıyorsa, örneğin görme engelli olmak gibi, o zaman sorun daha karmaşık bir hal alır. Böyle bir durumun söz konusu olması halinde bilimsel ve eğitimsel bakımdan özgür bireylik ortadan kalkar ve "başkasının insafına kalma süreci" başlar. Görme engelli öğrencilerin orta ve yükseköğrenimleri esnasında alfabetesi farklı ve ya aynı olan başka bir yabancı dili öğrenirken, karşılaştıkları sorunların ortadan kaldırılması için sayıları kısıtlı da olsa bazı çalışmalar yapılmış-

tır¹. Bu makaleyle bütün görme engelli insanlar muhatap alınmamış olsa da, en azından Türkiye üniversitelerinde öğrenim görmekte olan görme engelli öğrencilere Osmanlı Türkçesi öğretimi konusunda yol gösterilmesi amaçlanmıştır. Eğer bu yol gösterme sonucunda, yayının muhatabı olan kitle, kısmen bu konu ile ilgili olarak özgürlüklerini elde edebilirlerse, bu makale amacına ulaşmış olacaktır.

2. Materyal ve Metod

2.1. Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) Konuya Bakışı

Bu konu Fatih Üniversitesi Rektörlüğü'nün 15/10/2009 tarih ve B.30.2.FTH.0.00.00.00/6436 sayılı yazısına karşılık Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Yürütme Kurulu'nun 22/10/2009 tarihinde B.30.0.EÖB.0.00.00.03-01.03-5321 sayı ve "Özürlü öğrencilerin ders muafiyeti" konu başlığı altında inceleyip alınan şu kararı² Fatih Üniversitesi Rektörlüğü'ne tebliğ etmiştir.

¹ H.A. Araluc, Teaching English as a Foreign Language to Blind and Visually Impaired Young Learners: the Affective Factor de la universidad, University of Castilla-La Mancha, Ph.D. Thesis, 2002, 258 pp (English); M. Singh & P. Bhatia, "Automated Conversion of English and Hindi Text to Braille Representation", *International Journal of Computer Applications*, 4/6 (July 2010).

² <https://www.yok.gov.tr/content/view/839/278/>

YÖK Yönetim Kurulu'nun, "Engelli öğrencilerin başvuruları halinde öğrenciye varsa başvurdukları dersin eşdeğerinin verilmesinin sağlanmasına, bunun sağlanamaması durumunda ise *ders programının bu konuda gelişen program ve teknik kullanılarak öğrenciye uyarlanmasına karar verilmiştir.*" kararı uyarınca yapılan bu çalışma hem üniversitelerimizin hem de görme engelli öğrencilerin konuyla ilgili sıkıntılarını ortadan kaldıracaktır. Bunlarla birlikte, bu alandaki en önemli sorunlardan birinin sistemli bir Braille Osmanlı Türkçesi alfabesinin olmamasıdır. Bu noktada, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün 1951 yılında Beyrut'ta düzenlediği bir konferansta³ Arapça ve Farsça alfabelerin Braille karşılıkları sistematize edilmiş olduğundan yola çıkılarak, Osmanlı Türkçesi alfabesinin Braille karşılıklarının da yer aldığı tablolar hazırlanmıştır.

2.2. Türkiye Üniversitelerinde Görme Engelli Öğrencilere Osmanlı Türkçesi Öğretimi

Günümüzde görme engelli üniversite öğrencileri için Osmanlı Türkçesi öğretiminde iki yaklaşım benimsenmektedir:

1- Görme engelli öğrenci Osmanlı Türkçesi dersinden muaf tutulmalıdır.

2- Görme engelli öğrenci, görme engeli bulunmayan öğrencilerle aynı sınıfta aynı müfredata tabi tutularak bu dersi almalıdır. Örneğin; Boğaziçi Üniversite Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görme engeli olmayan öğrencilerle birlikte aynı sınıfta ders alan bir görme engelli öğrenciyi göz önünde tutarak Osmanlı Türkçesi dersini veren eğitici, aşağıda bahsedilecek olan, Harf Harf Öğretme Metodu'nu (Spelling Method) uygulamaktadır. Ders sonrasında ise, görme engelli öğrenci üniversitenin bir hizmeti olan Öğrenci Asistanlığı'nı kullanarak görme engeli olmayan bir öğrenciyle çalışma yapabilmektedir. Tabi ki bunun gerçekleşmesi için öğrencinin de Osmanlı Türkçesi bilmesi durumdan kaynaklanan bir gereklilik halini, almaktadır. Sınavlara ise bölüm asistanı girip metni öğrenciye harf harf okumaktadır. Öğrenci de okunan harfleri birleştirip önce kelimeyi sonra metni ortaya çıkarabilmektedir. Bölüm asistanı öğrencinin her söylediğini yazmakla da sorumludur. Bu tip sınav uygulamasında bazen öğrenci transkripsiyondan muaf tutulurken bazen de bu konudan da sorumlu olabilmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi örneği görme engelli öğrenciye Osmanlı Türkçesi öğrenmesi bakımından yardımcı olsa da, genel çerçevede bu öğretim yetersiz kalmaktadır. Diğer taraftan, öğrenci her adımda bir başkasına

³ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Regional Conference on Braille Uniformity (Middle East, India and South East Asia), Beirut 12-17 Şubat 1951, Beirut 1951, 13 Ağustos 2013 tarihinde <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147825eb.pdf> adresinden erişildi.

bağımlıdır. Normal olarak görme engelliler için Osmanlı Türkçesi öğretiminin nasıl yapılacağına dair deneyim ve sistematik bir bilgi birikimi yoktur. Bu sebeptendir ki, Görme Engelli Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencilerine verilmek istenen Osmanlı Türkçesi dersinin nasıl verilmesi gerektiği eğiticiler açısından bir tartışma konusudur. Bu muammadan dolayı kimi üniversiteler Osmanlı Türkçesi derslerini görme engelliler için muaf tutmaktadır. Bu üniversitelerde Osmanlı Türkçesi Ders'i ni almakta ısrar eden öğrencilerin ise değişik bahanelerle adı geçen dersi almaları engellenebilmektedir. Diğer taraftan, görme engelli Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğrencileri Osmanlı Türkçesi dersinden muaf tutulmayı kendileri de talep edebilmektedir. Şöyle ki, bir üniversitede Osmanlı Türkçesi Ders'inden muaf tutulmayan bir öğrenci, üniversiteyi idari mahkemede dava ederek mahkeme kararıyla bu dersden muaf tutulmuştur.

2.3. Osmanlı Türkçesi Öğretimiyle İlgili Görme Engelli Öğrencilerle Yapılan Bir Anket⁴

Bilkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Nevşehir Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi olmak üzere yedi üniversitede görme engelli öğrencilerle Osmanlı Türkçesi öğretimi ile ilgili bir anket çalışması yapılmıştır. Bu anket, "tamamen" ya da "kısmen" görme engeli bulunan üniversitelilerin Osmanlı Türkçesi öğretimi ile ilgili sorunları ve bu sorunlara karşı sunulan çözümleri içermektedir. Bu makale, "tamamen görme engelliler" için yazılmış olması sebebiyle, bahse konu olan ankette "tamamen" görme engellilerin kendi durumlarıyla alakalı görüşlerine yer verilecektir. Bu demek değildir ki; kısmen görme engeli olan üniversite öğrencileri göz ardı edilmektedir. Makale yazarlarının kısmen görme engeli olan öğrencilerle Osmanlı Türkçesi öğretimine dair bir tecrübesi olmadığı için bu konuya değinilmemiştir. Bununla birlikte, makale yazarları "kısmen" görme engelli öğrenciler, Osmanlı Türkçesi öğretimi hakkında daha fazla bilgi ve tecrübe sahibi olan insanlardan bu konunun nasıl olması gerektiğine dair bir makale yazmasını özellikle beklemektedir.

Görme engelli öğrencilerle yapılan ankete dönüldüğünde, tamamen görme engeli olan öğrenciler, Osmanlı Türkçesi öğretiminde izlenmesi gereken yöntemin nasıl olması gerektiği konusunda beş görüş ortaya koymuştur. Bu görüşler şöyle sıralanabilir:

Bir fikrim yok.

Muaf tutulmalıdır.

⁴ *Görme Engelli öğrenci ve Osmanlıca dersi üzerine anket sonuçları*, <http://www.tiu.org.tr/turkce/content/view/61/97/> Yapılan anket birebir alınmamış ve birçok noktada anlamda değiştirme olmaksızın lafız yeniden biçimlendirilmiştir. Pedagojik alanı ilgilendiren yorumlara ise değinilmemiştir.

Muaf tutulmakla beraber görme engelli öğrenciye Osmanlı Türkçesi'nin mantığı hakkında bilgi verilmelidir. İleri düzey Osmanlı Türkçesi olmamakla beraber görme engelli öğrenci Osmanlı Türkçesi'nin nasıl bir dil olduğunu bilerek mezun olmalıdır.

Görme engeli olmayan öğrencilere zorunlu ders olarak konulan Osmanlı Türkçesi dersi, görme engeli olan öğrencilere de zorunlu tutulmalıdır.

Osmanlı Türkçesi dersinin görme engelli bir öğrenciye verilmesi ve öğretilmesi oldukça sıkıntılı bir süreçtir. Bu sebepten dolayı, öğrenciye ya başka bir ders verilmeli ya da öğrenci bu dersten muaf tutulmalıdır. Diğer taraftan Türk Dili ve Edebiyatı ile Tarih Bölümlerinde okuyan öğrencilerin Osmanlı Türkçesine vâkıf olmadan mezun olması oldukça güçtür. Çünkü Osmanlı Türkçesi dersi ya doğrudan ya da dolaylı olarak birçok dersle bağlantılıdır. Bu sebepten dolayı, mevcut durumun nasıl çözümlenmesi gerektiği konusunda bir çözüm önermek oldukça zor gözükmektedir.

Osmanlı Türkçesi Öğretimi'ne dair beş görüş ortaya konulduktan sonra, bu dersin görme engelli öğrencilere verilmesi gerektiğini savunanların, dersin nasıl verilmesi gerektiği konusunda ortaya koymuş oldukları çözümleri altı maddede toparlanmıştır:

- 1) Bir fikrim yok. Bu konuda yapılmış olan bilimsel çalışmalardan yararlanılmalıdır.
- 2) Bu konuda Braille Alfabeti belki bir çözüm olabilir. Fakat Osmanlı Türkçesi dersi için bu alfabe kullanıldığı varsayılsa bile, sınavlar nasıl yapılmalıdır konusu bir muammadır. Yani Osmanlı Türkçesi dersinin hocası sorularını Braille Alfabeti'yle mi hazırlayacak? Bu noktada konunun çözümü oldukça zor gözükmektedir.
- 3) Arapça harflerle Osmanlı Türkçesi harfleri birbirlerine çok benzemektedir. Görme engelli öğrencinin ders sonrası bir asistanla işlenen dersi tekrar etmesi ve gerekli eğitim malzemelerinin Braille Alfabeti'yle basımı sonucunda bu sorun çözülebilir. Görme engelli öğrenciler, nasıl İngilizce dersinden muaf tutulmuyorsa bu dersten de muaf tutulmamaları gerekir.
- 4) Braille Alfabeti gibi özel bir Osmanlı Türkçesi alfabe sistemi geliştirilmelidir.
- 5) Osmanlı Türkçesi metinleri için, görme engelli öğrencilerin 'görebileceği' (kabartma sistem gibi) bir teknoloji geliştirilmelidir.
- 6) Osmanlı Türkçesi dersinin görsel olması sebebiyle bu sorunun çözümü için sadece kabartma seçeneği kullanılabilir. Tahta üzerine yapılan oyma-kabartma malzemeler ile alçı kalıplar kullanılarak hazırlanan malzemeler bu eğitim için ideal olabilir.

2.4. Görme Engelli Öğrenciler İçin Osmanlı Türkçesi Öğretme Metotları

Yukarıda aktarılan anketteki görüşler de dikkate alınarak Osmanlı Türkçesinin nasıl öğretilbileceğine dair üç metot ortaya konulacaktır. Yöntemler şunlardır:

- 7) Harf Harf Öğretme Metodu (Spelling Method),
- 8) Braille Yazısı Metodu (Braille Method)
- 9) Bilgisayar Destekli Öğrenme Metodu (Computer Assisted Learning Method)

2.4.1. Harf Harf Öğretme Metodu (Spelling Method)

Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarından Osmanlı Türkçesi derslerine giren hocaların -kısmen de olsa- bu yöntemi kullandığına daha önce değinilmişti. Bu yöntemle beraber makalenin yazarları olan Muhammet Ali Demir ve Ali Öztürk öğrenim hayatları boyunca derslerini beraber çalışmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak Ali Öztürk; Osmanlı Türkçesi, Divan Edebiyatı dersleri, Arapça ve Farsça derslerinden BA ve/veya AA olarak bu yöntemin başarılı olabileceğine dair işaretler vermiştir. Ayrıca Muhammet Ali Demir, Türkiye Beyazay Derneği'nin şimdi kapanmış olan Mecidiyeköy Şubesi'nde yedi Görme Engelli öğrenciye Osmanlı Türkçesi dersi vermiş ve bu dersler ses kaydetme yöntemiyle kayıt altına alınmıştır.⁵ Bu dersler esnasında da öğretim tekniği olarak Harf Harf Öğretme Metodu (Spelling Method) kullanılmıştır.

Türkiye Beyazay Derneği Mecidiyeköy Şubesi'nde verilen Osmanlı Türkçesi derslerine katılanların tamamı görme engelliydi. Bu nedenle ki; hem pedagojik olarak hem de yöntem olarak ders tamamen öğrencilerin isteği doğrultusunda devam etmekteydi. Fakat Boğaziçi Üniversitesi örneğinde olduğu gibi, görme engelli bir öğrenci, gören öğrencilerle aynı sınıfta Osmanlı Türkçesini almak durumunda ise ne yapılmalıdır? Öncelikle dersler görme engelli öğrenci sınıftan izole edilmeden ve ayrıca onun özel durumu da göz ardı edilmeksizin işlenmelidir. Görme engelli öğrenci ise, ders notlarını iki şekilde tutmalıdır. Bunlardan birincisi; ses kayıt yöntemidir. Diğerisi ise, Braille Alfabesi'ni kullanıp not tutmasıdır. Her iki yöntemde de öğretici mutlaka dersi kodlayarak işlemelidir. Bu yöntemin olmazsa olmazı ise görme engelli öğrenci, ders dışında mutlaka Osmanlı Türkçesini bilen bir asistanla (sınıf arkadaşı, üniversite bursu çerçevesinde bir asistanla ya da varsa dersin asistanıyla) o günkü konuyu

⁵ Bu kayıtlar Boğaziçi Üniversitesi GETEM bünyesinde internet ortamında ses dosyası olarak hizmete sunulmuştur. Bu derslerin kayıtları amatör olarak alındığından, dinleyenler için maalesef çok kaliteli bir kayıt olamamıştır. Belki ilerleyen dönemlerde bu tür çalışmalar daha profesyonel bir şekilde ele alınma imkânı bulacaktır.

tekrarlamalıdır. Görme engelli öğrenciyle çalışan asistan hem öğrenciye ders dışında ayrı bir zaman ayırmalı, eğer ders yeterince körcül yapılmıyorsa, yapılan dersi ona uygun bir biçimde bu yönteme göre tekrar anlatmalıdır. Görme engelli öğrenci de hem dersi hem de asistanla çalıştığı zamanları ses kaydına alıp daha sonra kendisi de konu tekrarı yapabilir.

Dersleri bu şekilde öğrenen öğrenciye iki şekilde sınav uygulanabilir;

1. Bilgisayar kullanılmak suretiyle,
2. Bir asistandan yardım almak suretiyle,

Osmanlı Türkçesinin kendine has özelliği gereği bir asistanla sınav verilmesi daha etkili bir bilgi ölçüm yöntemi olarak görülebilir. Bu asistan, Tarih veya Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinin asistanlarından biri olmalıdır. Görme engelli öğrenciye Osmanlı Türkçesini harf harf okunmalı ve sınav olan öğrencinin bütün söylediklerini direkt olarak kâğıda aktarmalıdır. Aslında bu şekildeki sınav yöntemi Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nce uygulanmaktadır.

Harf Harf Öğretme Metodu; öğrenciye Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bir metindeki harflerin tek tek okunup ve bu okunan harflerin öğrencinin öğrendiği bilgiler doğrultusunda çözümlenmesine dayanan bir metottur. Öğrenciden, ilk olarak beklenen; söylenen harflerin oluşturduğu kelimeyi bulmasıdır. Bu birinci aşamadır. Eğer öğrenci kelimeyi bulamazsa bulunduğu kelimelerin oluşturduğu cümlelerin ve hatta paragrafın bağlamından o kelimenin ne olması gerektiğini tahmin etmesini istemek ise ikinci aşamadır. Bu yöntem çok zahmetli olabilir ve fazla işlevsel olmayabilir. Makale yazarlarından Ali Öztürk'ün belli bir süre sonra bu metodu benimseyip alışkanlık kazandıktan sonra Osmanlı Türkçesi çözümlenmelerini çok hızlı bir şekilde yapabilmesi bu yöntemin uygulanabilir olduğunun kanıtıdır.

Bu noktada birkaç örnek verildikten sonra ne denilmek istenildiği daha iyi anlaşılacaktır. Şöyle ki;

Kelime Örnekleri:

Be+Elif+Be+Elif = Baba

Elif+Dal+Be (Fa'al vezninde)= Edeb

Mim+Ayın+Lam+Mim (Mufa'il Vezni) = Muallim

Fe+Kaf+Ye+Re (Fa'il vezni) = Fakîr, Çoğulu Fe+Kaf+Re+Elif (Fu'alâ vezni) = Fukarâ

Cümle Örneği:

Ye+Elif+Çayın+Ye+Ze+Elif üstte uzatma işareti+Te+Lam+Re+ Kef+Ye+ Şın+Nun+Güzel Hemze+Dal+Ye+Mim+Şın+Ye+Nun+Kaf+Ye+Re+Be+Elif+ Çim+Şın+Elif+Kaf+Lamelif+Dal+Ye = Yağız atlar kişnedi meşin kırbaç şakladı

Bu konu bağlamında bir diğer nokta ise, görme engelli öğrencinin Osmanlı Türkçesi'ni öğrenirken transkripsiyon alfabetesini öğrenip öğrenmemesiyle ilgili meseledir. Makale yazarları bu konuda da bahse ko-

nu olan öğrencilerin sınavlarda transkripsiyon yapmaktan muaf tutulmamaları gerektiğini düşünmektedir. Bu konu aşağıda tablolaştırılmış olan Sözlü Transkripsiyon Tablosu'nda da gösterildiği gibi görme engelli öğrenciler sesli tanımlama yoluyla transkripsiyon yapabilmektedirler. Örneğin;

Kaf+Lam+Elif+Mim (Fa'âl vezni)= KALĒM (Ke altta bir nokta+ A +Le + E harfi üstte çizgi+ Me)

Mim+Kef+Te+Vav+Be (Mef'ül vezni) =MEKTÛB (Me+E+Ke+Te+U üstte çizgi+Be)

Elif +Hı +Te+Ye+Elif+Re (İfti'âl vezni) = İHTİYĀR (İ+He harfi altta küçük Ve+Te+İ+Ye+A üstte çizgi+Re)

Harf Harf Öğrenme Metodu'na uygun ders kaynakları iki şekilde hazırlanabilir. Birincisi, harf harf ilerleyen bir Osmanlı Türkçesi ders kitabı hazırlamaktır. Bu çok uğraş isteyen ve belki de uzun zaman alabilecek ve çok da işlevsel olmayan bir öneridir. Bunun yerine, gören öğrencilerin de kullandığı Osmanlı Türkçesi ders kitapları harf harf seslendirilip kitapta geçen dersler farklı ses dosyalarına kaydedilmek suretiyle görme engelli öğrencilerin kullanımına sunulabilir.

2.4.2. Braille Yöntemi (Braille Method)

Bu yöntemi açıklamaya başlamadan önce "Braille Alfabesi Nedir?" sorusuna cevap verilmelidir. Braille Alfabesi; 1821 yılında Louis Braille tarafından geliştirilmiş görme engelli insanların okuyup yazması için kullanılan bir alfabe yöntemidir. İki kolon taşıyan dikdörtgen düzen üzerine dizilmiş altı kabartılmış noktadan oluşur. Her iki kolonda üçer nokta bulunur. Noktalardan her biri altmış dört farklı kombinasyondan birini oluşturması için farklı şekillerde dizilir.⁶

Görme Engelli Öğrenci Braille Alfabesi'ni Tablet⁷ kullanılırken sağdan yazmaya başlarlar. Yazılan metinleri okuyabilmek için ise üzerine yazı yazılan karton ters çevrilip soldan okunur. Bu sebeptendir ki birinci nokta sağ üst değil sol üst olarak alınır. Aşağıda verilen örnekler bu ayrım göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır (Şekil 1)

Şekil 1

1.		Bir	4.		Bir, iki, üç, dört

⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/Braille_alfabesi

⁷ Braille (Kabartma Yazı) tablet, kalemi ve Braille yazı kartonundan oluşan görme engelliler için eğitim araç gerecinin ismi. 15 Mayıs 2013 tarihinde http://www.egitimekrani.com/haber.php?haber_id=591#ixzz1nnUZsRwf adresinden erişildi.

2.		Bir, iki	5.		Bir, iki, üç, dört, beş
3.		Bir, iki, üç	6.		Bir, iki, üç, dört, beş, altı

Braille yöntemi kullanarak Osmanlı Türkçesi öğretimi şu şekilde olur. Sistemli bir şekilde tablolaştırılmış olan *Braille Osmanlı Türkçesi Alfabeti*, *Arapça İşaretlerin Braille Karşılığı*, *Braille Transkripsiyon Alfabeti*, *Sözlü Transkripsiyon Tablosu* ve *Braille Rakam Gösterim Tablosu* bu eğitimin temel başvuru kaynaklarıdır. Osmanlı Türkçesi öğretimi ile ilgili alanda ne kadar çalışma varsa bu tablolaştırmalar vesilesiyle Braille basımı yapılabilir. Bu durumda ise görme engelli öğrenciler alanla ilgili kaynak bulma sıkıntısından kurtulabilir.

Bu noktada, “Braille Yöntemi bir öğretim modeli olarak görme engelli öğrencilere Osmanlı Türkçesi öğretmek amacıyla kullanılabilir mi?” sorusu akla gelebilir. Nasıl ki görme engellilerin gittiği okullar varsa ve bu okullarda Braille metotla dersler verilebiliyorsa, aynı şekilde Osmanlı Türkçesi de Braille olarak öğretilir. “Braille yöntemi kullanarak kimler Osmanlı Türkçesi derslerini verebilir?” sorusu birinci sorudan sonra sorulması kuvvetle muhtemel olan ikinci bir sorudur. Bu noktada makale yazarlarının görüşüne göre, hem gören hem de görmeyen öğrenciler bu yöntemi kullanabilir, çünkü tablolar o şekilde hazırlanmıştır. Bu konudaki diğer bir husus ise; bu yöntemle eğitim gören öğrencilerin sınavlarının nasıl yapılacağıdır. Aşağıda önerilen üç yöntemle bu konu çözümlenebilir.

Yöntemler şunlardır:

- 1) Görme engeli olan bir öğreticinin sınavları Braille olarak hazırlanması ve bu sorulara Braille olarak verilen cevapları yine aynı hoca-nun değerlendirmesi,
- 2) Gören bir öğreticinin soruları bilgisayar ortamında hazırladıktan sonra Braille çıktısını alıp öğrencilere vermesi ve öğrencilerden bu soruları;
 - a. Braille olarak cevaplamasını istemesi (Eğer görme engeli bulunmayan öğretici Braille okuyamıyorsa Braille okuyabilen bir asistandan yardım alabilir.)
 - b. Braille olarak verilen soruların bilgisayarda cevaplanmasının istenmesi,
 - c. Sorular öğrencilere bilgisayarda verilip yine bilgisayar vasıtasıyla cevabının alınması. (Osmanlı Türkçesi Öğretiminde bilgi-

2.4.3. Bilgisayar Destekli Öğrenme Metodu

Son yıllarda teknolojinin hayatımızda vazgeçilemez bir öneme sahip olması, bizi eğitim alanında da teknolojik imkânlardan faydalanmaya zorlamıştır. Gerek internet ağının genişlemesi, gerekse internet aracılığıyla hızlı dosya alınıp gönderilebilmesi sonucunda uzaktan eğitime varana kadar eğitimle alakalı pek çok konu bilgisayar ortamına taşınarak öğrencilere hizmet verilebilir hale gelmiştir. Öyle ki, mürekkep baskı ders materyalleri artık yerini dijital materyallere bırakma aşamasına gelmekte; hatırı sayılır kütüphaneler bile ellerindeki mürekkep baskı eserleri dijitalize etmek amacıyla çeşitli projeler geliştirmektedirler.

Öte yandan teknolojinin son yıllarda kat ettiği bu denli gelişmeler, görme engelli bireylere de eğitim dünyasının kapılarını sonuna kadar aralamıştır. Önceleri "Braille Alfabeti" olarak da bilinen *Kabartma Yazı*'nın dışında bir yazı okuyamayan görme engelliler, bilgisayar ve optik karakter tanıma programlarının (OCR) geliştirilmesiyle birlikte matbu metinleri de rahatlıkla okuyabilir hale gelmişlerdir. Dahası, üniversite eğitimi alan görme engelli öğrenciler, ödevlerini bilgisayar ortamında hazırlayarak bunun çıktısını ister mürekkep yazı, isterse Braille yazı olarak alabilmektedir. Keza bu öğrenciler vize ve final sınavlarını da yine bilgisayar ortamında olabilmektedirler.

Yukarıdaki bilgiler ışığında kafamızı kurcalayan soruların en önemlilerinden birisi, görme engeli olan bireylerin bilgisayar aracılığıyla Osmanlı Türkçesi derslerinde ne kadar başarılı olup olamayacağıdır. Boğaziçi Üniversitesi GETEM direktörü Engin Yılmaz'la yapılan mütalaalar sonucunda, gerekli bilgisayar desteği sağlandığı takdirde, Osmanlı Türkçesi dersi alan bir görme engelli öğrencinin de en az gören arkadaşları kadar başarılı olabileceği öngörülmüştür. Sonuç olarak, bilgisayar destekli öğrenme metodu diye de sistemleştirebilecek olan bu metot üç aşamadan ibarettir.

2.4.3.1. Birinci aşama

Bir görme engelli öğrencinin bilgisayara aktarılmış bir metni okuyabilmesi için, öncelikle kullandığı ekran okuyucunun o dildeki harfleri tanıyabilmesi gerekmektedir. Osmanlı Türkçesi Alfabeti, Arapça ve Farsça alfabelerinden oluşmaktadır. Bu doğrultuda, görme engellilerin kullandığı ve Windows işletim sistemi üzerinde çalışan ekran okuyucu (screen reader) programlardan olan JAWS (*Job Access With Speech*) ve NVDA (*Nonvisual Desktop Access*) adlı programlara Arap ve Fars Alfabelerinin

tamamı tanıtıldıktan⁸ sonra da bir görme engellinin bilgisayar aracılığıyla rahatlıkla Osmanlı Türkçesi bir metni yazıp okuyabildiği müşahede edilmiştir. Programların iki alternatifli olmasının temelde yine iki sebebi vardır. Birincisi, tanımlanan Arapça ve Farsça karakterler Jaws adlı ekran okuma programının 11. versiyonundan sonra üretilen üst versiyonları için işlevsiz kalmasıdır. İkincisi, NVDA adlı ekran okuyucunun ücretsiz olması ve kullanıcıların taleplerine göre geliştirilmeye açık olmasıdır. Bunun yanında, NVDA programının snapshot main5597 versiyonunun bilgisayara kurulmasından sonra herhangi bir ayar yapılmadan bu harfleri tanınması da görme engelli kullanıcılar için bir kolaylık teşkil etmektedir. Örneğin Fuzulî'den alınan aşağıdaki beyit, bir görme engelli tarafından bilgisayar ortamında yazılıp okunabilmiştir:⁹

قورتار مني اضطراب غمدن

ویر مژده وجودمه عدمدن

Qurtar meni ıztırâb-ı ğamdan

Vir müjde vücūduma ‘ademden

Birinci aşamanın görme engelli üniversite öğrencileri için avantajlarını kısaca değerlendirmek gerekirse;

1. Bilgisayar ortamında yazılan bir Osmanlı Türkçesi metin, görme engelli bir öğrenciye verildiği takdirde öğrenci sınavını bir asistana ihtiyaç duymadan olabilecektir.
2. Bilgisayar ortamında hazırlanmış bir Osmanlı Türkçesi metninin Braille yazı çıktısının alınabilmesinin önü açılmış olacaktır.
3. Transkripsiyon harflerinin görme engelliler tarafından erişilebilir olması sebebiyle, metin transkripsiyonundan görselliği sebebiyle muaf tutulan görme engelli öğrenciler ile gören öğrenciler arasındaki bu fiili durum ortadan kalkacaktır.
4. OCR çalışmaları olumlu sonuç verdiği takdirde bir görme engelli öğrenci, asistan yardımına ihtiyaç duyulmaksızın matbu metinlere erişebilecektir.

2.4.3.2 İkinci aşama

Braille öğrenme metodunda bahsedildiği gibi, Osmanlı Türkçesi metinlerinde de, var olan harfleri belli bir nizam çerçevesinde kabartma yazı

⁸ Harflerin JAWS ve NVDA adlı ekran okuma programlarına nasıl tanıtılacağı hususunda bilgisinden yararlanan Boğaziçi Üniversitesi GETEM direktörü Engin Yılmaz'a teşekkür ederiz.

⁹ Arapça ve Farsça alfabelerinin JAWS adlı ekran okuyucu programa tanıtılması ve Osmanlı Türkçesi bilgisayar klavyesi kurulumuyla ilgili ayrıntılı bilgi için BKZ. <http://engelsiz.ankara.edu.tr/besincialistay/docs/GormeEngellilerinOsmanliTurkcesi.doc>

alfabesi kullanacak görme engelliler için bu yazıya uygun şekilde sistemleştirmeye çalışılmıştır. Bu aşamadaki hedef ise, bir görme engelli öğrencinin bilgisayar ortamında Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bir belgenin Braille çıktısını hatasız olarak almasını sağlamaktır. Bir başka ifadeyle, bir görme engelli öğrenci nasıl Latin Alfabesi'yle yazılmış metinlerin kusursuz olarak kabartma çıktılarını alabiliyorsa, aynı şekilde Osmanlı Türkçesi metinlerinin de kabartma çıktılarını alırken zorlanmamalarını sağlamaktır. Bu aşamada ilk olarak karşılaşılan problem şudur; kabartma yazıcılara (Braille printer) destek veren programların Osmanlı Türkçesini desteklememeleridir. Hâsıl olan kanaate göre bunun temel sebebi, hâli hazırda bir Osmanlı Türkçesi Braille Alfabesi'nin olmamasından ileri gelmektedir. Hâlbuki yukarıda yapıldığı üzere, Osmanlı Türkçesinde bulunan harflerin Braille Alfabesi karşılıkları tablolar halinde gösterilerek sistemli bir Osmanlı Türkçesi Braille Alfabesi oluşturulmuştur. Dolayısıyla eğer oluşturulan bu alfabe kabartma yazıcı çıktısı alınan programlara tanıtılırsa, bahse konu olan engelin de üstesinden gelinmiş olunacaktır.

Bu aşamanın görme engelli öğrenciler için olan faydaları kısaca şu şekilde özetlenebilir:

1. Görme engelli üniversite öğrencilerinin Osmanlı Türkçesi'yle yazılmış belgelere ulaşmasında esneklik sağlanacaktır. Yani bir görme engelli öğrenci, Osmanlı Türkçesi'yle yazılmış olan metinleri ister bilgisayar ortamında, isterse kâğıt üzerinde okuyabilecektir. Yine bir görme engelli öğrenci, gireceği sınavları ister bilgisayar ortamında, isterse kâğıt üzerinde olabilecek; yine Osmanlı Türkçesi dersini ister bilgisayar ortamında, ister ise Kabartma Alfabe kullanılarak çalışabilecektir.
2. Osmanlı Türkçesi için sistemleştirilen Braille alfabe sayesinde, görme engelli öğrencilerinden Osmanlı Türkçesi dersini almak isteyip de Osmanlı Türkçesi Kabartma Yazı sisteminin olmadığı ileri sürülerek dersi alması engellenen veya bu dersten zorla muaf tutulan öğrencilerin bu mağduriyeti ortadan kalkacaktır.
3. OCR çalışmaları olumlu sonuç verdiği takdirde, Osmanlı Türkçesi ile Braille kitap basımının önü açılmış olacaktır.

2.4.3.3. Üçüncü aşama

Üniversitelerde Osmanlı Türkçesi dersi gören öğrencilerin ders esnasında faydalanabileceği bir Osmanlı Türkçesi gramer kitabına sahip olmaları elzemdir. Bu noktada yukarıda bahsedilen iki aşamanın olumlu sonuçları doğrultusunda, görme engelli üniversite öğrencilerinin derslerini takip edebilmeleri amacıyla Osmanlı Türkçesi gramer kitaplarını Braille olarak basmak son derece gereklidir. Bu minvalde, bir Osmanlı Türkçesi gramer kitabının basılabilmesi için şu yöntem takip edilebilir:

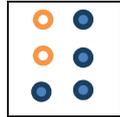
OCR teknolojisinden yararlanılarak yazıya aktarılacak olan Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bir eser önce tarayıcılar (scanner) vasıtasıyla bilgisayara resim formatında aktarılır. Sonrasında OCR (optik karakter tanıma) programları (Abbyy Fine Reader, Iris, vs.) aracılığıyla bilgisayara aktarılan bu resim formatı yazıya dönüştürülerek Braille baskıya hazır hale getirilir. Resimden yazıya dönüştürüldüğünde ortaya çıkabilecek hatalar için düzeltmeler yapılır.

Bu yöntemin en önemli avantajı, görme engelli öğrenciyi gönüllü bağımlılıktan kurtarmasıdır. Dahası, görme engelli bir Osmanlı Türkçesi öğrencisi yukarıda bahsedilen adımları kendi başına istediği yerde de tatbik edebilir. Bu da beraberinde görme engelli öğrenciye çalışma ortamı noktasında bir esneklik de kazandırmaktadır. Fakat günümüz Türkiye’inde bu yöntemle şuan itibariyle bir şeyler yapılması maalesef imkânsızdır. Bunun yegâne sebebi ise, mevcut OCR programlarının Osmanlı Türkçesi dil desteğini sağlamamalarıdır. Osmanlı Türkçesine olan taleplerin arttırılması ve sponsorların bu gibi konulara destek vermeleri halinde OCR firmalarının Osmanlı Türkçesi dil desteğini programlarına ekleyecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. OCR firmalarının bu dil desteğini programlarına eklemeleri durumunda, sadece görme engelliler için değil, görenler için de pek çok şeyin önü açılacaktır. Bilinmelidir ki mevcut OCR programları Latince ve arkaik batı dillerini tanımaktadır.

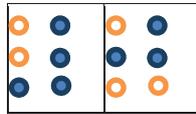
2.4.4. Braille Rakamların Gösterimi

Aşağıda 1, 2, 3, 4, 5 ve 6. tablolarda rakamların Braille şekli gösterilmektedir. Bu gösterime dikkatle bakılacak olursa rakamların başında 3-4-5-6 noktaları işaretlenmiştir. Bu işarete “rakam işareti” denir (Şekil 2 ve Şekil 3). Tablo 6’da sayıların Arapça, Latince ve Braille gösterimleri örneklendirilmiştir. Braille kısmında; hem rakamın Braille gösterimindeki nokta değerleri hem de görsel olarak gösterimi yer almaktadır. Ayrıca tabloda verilen sayıların günümüz Türkçesiyle okunuşu da verilmiştir. Her rakamın başında konulan rakam işareti şu şekilde görselleştirilebilir:

Şekil 2: Rakam işareti:

Şekil 3: Örnek

Yukarıdaki örnek “0” rakamını göstermektedir. “0” rakamı, rakam işareti “3-4-5-6” + “2-4-5” noktalarından oluşur.

Tablo 1: Günümüz Türkiye Türkçesi Braille Alfabeti

A, a 1	B, b 1-2	C, c 1-4	Ç, ç 1-6	D, d 1-4-5	E, e 1-5	F, f 1-2-4	G, g 1-2-4-5	Ğ, ğ 1-2-6	H, h 1-2-5
I, ı 3-5	İ, ı 2-4	J, j 2-4-5	K, k 1-3	L, l 1-2-3	M, m 1-3-4	N, n 1-3-4-5	O, o 1-3-5	Ö, ö 2-4-6	P, p 1-2-3-4
R, r 1-2-3-5	S, s 2-3-4	Ş, ş 1-4-6	T, t 2-3-4-5	U, u 1-3-6	Ü, ü 1-2-5-6	V, v 1-2-3-6	Y, y 1-3-4-5-6	Z, z 1-3-5-6	

Tablo 2: Braille Osmanlı Türkçesi Alfabeti

Tek başına	Sözcük sonunda	Sözcük ortasında	Sözcük başında	Harfin Adı	Günümüz Türkçesiyle	Transkripsiyonlu Gösterimi	Braille ¹⁰ Karşılığı
—	ˆ	—	—	elif	a, e	A, a	1
ˆ	—	—	—	hemze	ˆ, a, e, i, u, ü	ˆ	3-4
·c	·c	·c	·c	be	b	B, b	1-2

¹⁰ Verilen harflerin Braille karşılıkları Unesco tarafından 13 Temmuz 1951 yılında Paris'te düzenlenen konferansta kararlaştırılmıştır. Detaylı bilgi almak için bkz.: 26 Mayıs 2013 tarihinde: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147825eb.pdf> adresinden erişildi.

Tek başına	Sözcük sonunda	Sözcük ortasında	Sözcük başında	Harfin Adı	Günümüz Türkçesiyle	Transkripsiyonlu Gösterimi	Braille ¹⁰ Karşılığı
پ	پ	پ	پ	pe	p	P, p	1-2-3-4 ● ● ● ● ● ● ● ●
ت	ت	ت	ت	te	t	T, t	2-3-4-5 ● ● ● ● ● ● ● ●
س	س	س	س	se	s	S, s	1-4-5-6 ● ● ● ● ● ● ● ●
س	س	س	س	cim	c	C, c	2-4-5 ● ● ● ● ● ● ● ●
چ	چ	چ	چ	çim	ç	Ç, ç	1-4 ● ● ● ● ● ● ● ●
ح	ح	ح	ح	ha	h	H, h	1-5-6 ● ● ● ● ● ● ● ●
ح	ح	ح	ح	hı	h	H, h	1-3-4-6 ● ● ● ● ● ● ● ●
د	د	—	—	dal	d	D, d	1-4-5 ● ● ● ● ● ● ● ●
ذ	ذ	—	—	zel	z	Z, z	2-3-4-6 ● ● ● ● ● ● ● ●
ر	ر	—	—	re	r	R, r	1-2-3-5 ● ● ● ● ● ● ● ●
ز	ز	—	—	ze	z	Z, z	1-3-5-6 ● ● ● ● ● ● ● ●

Tek başına	Sözcük sonunda	Sözcük ortasında	Sözcük başında	Harfin Adı	Günümüz Türkçesiyle	Transkripsiyonlu Gösterimi	Braille ¹⁰ Karşılığı
ج	ج	—	—	je	j	J, j	3-5-6 ○ ○ ○ ○ ● ●
س	س	س	س	sin	s	S, s	2-3-4 ○ ○ ● ● ● ○
ش	ش	ش	ش	şın	ş	Ş, ş	1-4-6 ● ● ○ ○ ○ ○
ص	ص	ص	ص	sat, sad	s	Ş, ş	1-2-3-4-6 ● ● ● ● ○ ○ ● ●
ض	ض	ض	ض	dat, dad	d, z	Ḍ, ḍ / Ž, ž	1-2-3-5-6 ● ● ● ● ● ● ○ ○
ط	ط	ط	ط	tı	t	Ṭ, ṭ	2-3-4-5-6 ○ ○ ● ● ● ● ● ●
ظ	ظ	ظ	ظ	zı	z	Z, z	1-2-3-4-5-6 ● ● ● ● ● ● ● ●
ع	ع	ع	ع	ayın	'a	‘	1-2-4-6 ● ● ● ● ○ ○ ● ●
غ	غ	غ	غ	gayın	g, ğ	Ġ, ġ	1-2-6 ● ● ○ ○ ○ ○
ف	ف	ف	ف	fe	f	F, f	1-2-4 ● ● ● ● ○ ○

Tek başına	Sözcük sonunda	Sözcük ortasında	Sözcük başında	Harfin Adı	Günümüz Türkçesiyle	Transkripsiyonlu Gösterimi	Braille ¹⁰ Karşılığı
ك	ك	ك	ك	kaf	k	Ƙ, ƙ	1-2-3-4-5
ك	ك	ك	ك	kef	k, g, ğ, n	Ƙ, k/ ħ/G,ğ/	1-3
ل	ل	ل	ل	lam	l	L, l	1-2-3
م	م	م	م	mim	m	M, m	1-3-4
ن	ن	ن	ن	nun	n	N, n	1-3-4-5
و	و	—		vav	v, o, ö, u, ü	V,v/ O,o/Öö/U,u/Ü,ü	2-4-5-6
ه	ه	ه	ه	he	h, e, a	H,h/A,a/E,e	1-2-5
لا	لا	—		lamelif	la		1-2-3-6
ي	ي	ي	ي	ye	y, ı, i	Y,y/I,ı/İ,i	2-4

Tek başına	Harfin Adı	Transkripsiyonlu Gösterimi	Açıklama
ج	cim	C, c	—
چ	çim	Ç, ç	—
ح	ha	H, h	“H” harfi, altında bir nokta var.
خ	hı	Ḥ, ḥ	“H” harfi, altında küçük “v” harfine benzer bir işaret var.
د	dal	D, d	—
ذ	zel	Ẓ, ẓ	Peltek “Z”. “Z” harfinin altında bir çizgi var.
ر	re	R, r	—
ز	ze	Z, z	Normal “Z”. Herhangi bir işareti yok.
ژ	je	J, j	—
س	sin	S, s	Normal “S”. Herhangi bir işareti yok.
ش	şin	Ş, ş	—
ع	ayın	‘	Sağa doğru tırnak işareti
غ	gayın	Ġ, ġ	“G” harfi, üstünde nokta var.
ف	fe	F, f	—
ق	kaf	Q, q	“K” harfi, altta nokta var.
ك	kef	K, k/ ĩ/G,g/	“K” ve “G” okunduğunda normal olarak yazılır. Ama “Nazal N” olarak okunacaksa o zaman “N” harfi üzerinde kaş işareti ile gösterilir, “deniz” kelimesinde olduğu gibi.
ل	lam	L, l	—
م	mim	M, m	—
ن	nun	N, n	—
و	vav	V,v/ O,o/Öö/U,u/Ü,ü	—
ص	sat, sad	Ş, ş	“S” harfi, altta bir nokta var.

Tek başına	Harfin Adı	Transkripsiyonlu Gösterimi	Açıklama
ض	dat, dad	Ḍ, ḍ / Ḑ, ḑ	Bu harfin Türkçeye iki şekilde transkripsiyonu yapılır. Birincisi altında noktası olan "D" harfidir, "RiêvÂn" örneğinde olduğu gibi. İkincisi ise, üstünde bir nokta olan "Z" harfidir, "RamaøÂn" örneğinde olduğu gibi.
ط	tı	Ṭ, ṭ	"T" harfi, altta bir nokta var.
ظ	zı	Ẓ, ẓ	"Z" harfi, altta bir nokta var.
ع	ayın	È	Sağa doğru tırnak işareti
غ	gayın	Ĝ, ĝ	"G" harfi, üstünde nokta var.
ف	fe	F, f	—
ق	kaf	Ḳ, ḳ	"K" harfi, altta nokta var.
ك	kef	K, k / ĩ/G,g/	"K" ve "G" okunduğunda normal olarak yazılır. Ama "Nazal N" olarak okunacaksa o zaman "N" harfi üzerinde kaş işareti ile gösterilir, "deñiz" kelimesinde olduğu gibi.
ل	lam	L, l	—
م	mim	M, m	—
ن	nun	N, n	—
و	vav	V,v/ O,o/Öö/U,u/Ü,ü	—
ه	he	H,h/A,a/E,e	Normal "H". Yerine göre "A" ve "E" şeklindedeki görülebilir.
لا	lamelif	—	—
ی	ye	Y,y/I,ı/İ,i	—
ى, و, ا	Uzatma harfleri (Elif, Vav, Ye)	Ā/ā, Ê/ê, Ô/ô, Ū/ū, Ī/ī, İ/ı	Uzatma harflerinin hepsinin üzerine çizgi işareti konur.

Tablo 5: Braille Transkripsiyon Alfabeti

Ö/ö, Ü/ü, 2-4-5-6 Vav		T, t 2-3-4-5		M, m 1-3-4		Ğ, ğ 1-2-6		A, a 1	
		U, u 1-3-6		N, n 1-3-4-5		H, h 1-2-5		Hemze ' 3-4	
		Ü, ü 1-2-5-6		O, o 1-3-5		Ĥ, ĥ 1-5-6		Ayin ´ 1-2-4-6	
		V, v 1-2-3-6		Ö, ö 2-4-6		Ħ, ħ 1-3-4-6		B, b 1-2	
		Y, y 1-3-4-5-6		P, p 1-2-3-4		ı, ı 3-5		C, c 1-4	
		Z, z 1-3-5-6		R, r 1-2-3-5		İ, i 2-4		Ç, ç 1-6	
		Ẓ, ẓ 2-3-4-6		S, s 2-3-4		J, j 2-4-5		D, d 1-4-5	
		Ż, ż 1-2-3-4-5-6		Ş, ş 1-4-5-6		K, k/ ĩ/G,g/ 1-3		E, e 1-5	
		Đ, đ / Ž, ž 1-2-3-5-6		Ş̇, ş̇ 1-2-3-4-6		Ķ, ķ 1-2-3-4-5		F, f 1-2-4	
		Ä/ä, □/□, 4		Ş̈, ş̈ 1-5-6		L, l 1-2-3		G, g 1-2-4-5	
İ̇, İ̇ 2-4 Ye=İ									

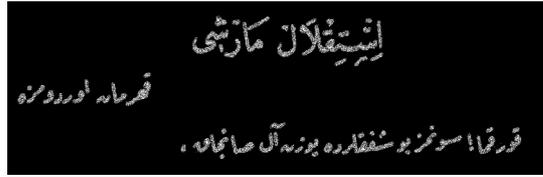
Tablo 6 Braille Rakamların Gösterimi

Arapça	Latince	Braille		Günümüz Türkçesiyle okunuşu
۰	0	3-4-5-6 / 2-4-5		Sıfır
۱	1	3-4-5-6 / 1		Bir
۲	2	3-4-5-6 / 1-2		İki
۳	3	3-4-5-6 / 1-4		Üç
۴	4	3-4-5-6 / 1-4-5		Dört
۵	5	3-4-5-6 / 1-5		Beş
۶	6	3-4-5-6 / 1-2-4		Altı
۷	7	3-4-5-6 / 1-2-4-5		Yedi
۸	8	3-4-5-6 / 1-2-5		Sekiz
۹	9	3-4-5-6 / 2-4		Dokuz
۱۰	10	3-4-5-6 / 1/ 2-4-5		On

2.5. Braille Alfabeti ile Transkripsiyon ve Transliterasyon

Öncelikle “Transkripsiyon ile transliterasyon nedir ve bu kelimeler birbirinden nasıl ayırt edilebilir?” sorularına cevap verilmelidir. Transliterasyon’a harf çevirisi denebilir. Transkripsiyon’a da ses çevirisi demek yanlış olmaz. Örneğin Osmanlı Türkçesi’nde de kullanılan Arapça/Farsça “ق” (Kaf) sesinin ses değerini veren ve “ك” (Kef) harfinden farkını gösteren “ق, ك” işaretleri ق harfinin transkripsiyon yoluyla gösterilmiş halidir. Transliterasyonda “ق, ك” harflerinin gösteriminde bir fark yoktur. Her ikisi de “K, k” şeklinde gösterilebilir. Eski edebiyatçılar transkripsiyonu her zaman transliterasyona tercih ederler. Eski Edebiyat çalışmaları için bu tercih elbette ki makuldür. Fakat konumuz “Görme Engelli Öğrencilere Osmanlı Türkçesi Öğretimi” olduğu için bu iki kavramın bahse konu olan eğitimin bir parçası olması ne kadar elzemdir? Bu soruya cevap vermek gerekir. Gerçi yukarıda savunulan görüşe göre transkripsiyon bu eğitim sisteminin bir parçası olması son derece gereklidir, ya transliterasyon? Bu noktada Braille Alfabeti ile Transkripsiyon ve Transliterasyon gerekli midir, yoksa gerekli değil midir konusu değerli Oğuz Akkaya¹¹ ile Muhammet Ali Demir arasında süren uzun mütalaa-lara (tartışmalar) gerçekleştirilmesine sebep olmuştur. Bu fikir alışverişleri neticesinde hem transkripsiyonun ve transliterasyonun gerekli olduğuna karar verilmiştir. Konunun neden gerekli olduğuna dair derin mütalaa-lar sunmak yerine aşağıda yukarıda da tablolar halinde verilen bilgilere örneklemeler yapılacaktır. (Tablo 7, 8, 9, 10, 11 ve 12)

2.6. Transkripsiyon Örnekleri¹²

İSTİKLÂL MARŞI

Çahramân ordumuza

Çorkma, sönmez bu şafaqlarda yüzen al şancağ;

¹¹ Oğuz Akkaya, Boğaziçi Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü mezunu ve Türkiye Beyazay Derneği’nde düzenlenen Osmanlı Türkçesi derslerinin katılımcılarından.

¹² Bu örnekleme için *Braille Transkripsiyon Alfabeti* tablosu temel alınmıştır.

Tablo 7

İ	2-4	
Ş	2-3-4	
T	2-3-4-5	
İ	2-4	
Κ	1-2-3-4-5	
L	1-2-3	
Ā	1	
L	1-2-3	
M	1-3-4	
A	1	
R	1-2-3-5	
Ş	1-5-6	
I	3-5	

Tablo 8

Κ	1-2-3-4-5	
A	1	
H	1-2-5	
R	1-2-3-5	
A	1	
M	1-3-4	
A	1	
Z	1-3-4-5	
O	1-3-5	
R	1-2-3-5	
D	1-4-5	
Ü	1-3-6	
M	1-3-4	
Ü	1-3-6	
Z	1-3-5-6	
A	1	

Tablo 9

Κ	1-2-3-4-5	
O	1-3-5	
R	1-2-3-5	
K	1-3	
M	1-3-4	
A	1	
S	2-3-4	
Ö	2-4-6	
Z	1-3-4-5	
M	1-3-4	
E	1-5	
Z	1-3-5-6	
B	1-2	
Ü	1-3-6	

Tablo 10:

Ş	1-5-6	
A	1	
F	1-2-4	
A	1	
Κ	1-2-3-4-5	
L	1-2-3	
A	1	
R	1-2-3-5	
D	1-4-5	
A	1	
Y	1-3-4-5-6	
Ü	1-2-5-6	
Z	1-3-4-5-6	
E	1-5	
N	1-3-4-5	

Tablo 11

1	1-2-3	1-2-3-4-6	1	1-3-4-5	1-4	1	1-2-3-4-5
A	L	S	A	N	C	A	K

2.7. Transliterasyon Örnekleri¹³

سونمده يوردومك اوستنده توتنه ان صوتك اوجاك .

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak

Tablo 12

2-3-4	2-4-6	1-3-4-5	1-3-4	1-5	1-4-5	1-5	1-3-4-5	1-3-4-5-6	1-3-6	1-2-3-5	1-4-5	1-3-6	1-3-4	1-3-6	1-3-4-5
S	Ç	N	M	E	D	E	Z	Y	U	R	D	U	M	U	Z

Tablo 13

1-2-5-6	2-3-4	2-3-4-5	1-2-5-6	1-3-4-5	1-4-5	1-5	2-3-4-5	1-2-5-6	2-3-4-5	1-5	1-3-4-5
Ç	S	T	Ç	Z	D	E	T	Ç	T	E	Z

Tablo 14

1-5	1-3-4-5	2-3-4	1-3-5	1-3-4-5	1-3-5	1-4	1	1-3
E	N	S	O	N	O	C	A	K

¹³ Bu örnekleme için *Günümüz Türkiye Türkçesi Braille Alfabeti* tablosu temel alınmıştır

3. Tartışma ve Sonuç

Bu makalenin yazılmasında itici güç olan sebep; üniversitelerin Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde okuyan görme engelli öğrencilere, muaf tutulmadan sistemli bir şekilde Osmanlı Türkçesi dersinin nasıl verilebileceği sorusuna akademik bir cevap verebilmektir. Bu soruya cevap bulabilmek için; öncelikle Osmanlı Türkçesinin Braille Alfabe karşılığının nasıl olması gerektiği üzerinde duruldu. UNESCO'nun (1951) Beyrut'ta düzenlediği Orta Doğu, Hindistan, Güney Doğu Asya'yı kapsayan bölgesel konferansta Braille Alfabeti birlikteliği için ortaya konan önerilerden Arapça ve Farsça için ortaya konulanlar Osmanlı Türkçesi Braille Alfabeti'ni oluşturmak için de kullanıldı. Temele alınan bu alfabenin işlevselliğini daha da artırabilmek amacıyla yukarıdaki tablolar hazırlandı. İkinci olarak, görme engelli üniversite öğrencileriyle adı geçen konunun hâlihazırda nasıl olduğu ve bu konunun ne yapılırsa daha faydalı olabileceğine dair yapılan anket çalışması ise; makalenin önemsendiği bir diğer dayanak noktasıydı. Üçüncü yol gösterici dayanak noktası ise; makale yazarları olan Muhammet Ali Demir¹⁴ ve Ali Öztürk'ün¹⁵ eğitim hayatları boyunca konuyla ilgili edindikleri tecrübelerdi.

Mezkûr üç ana temel üzerine inşa edilen makalede ortaya konan üç metot ise -Harf Harf Öğretme Metodu (Spelling Method), Braille Yazısı Metodu (Braille Method) ve Bilgisayar Destekli Öğrenme Metodu (Computer Assisted Learning Method)- makalenin Osmanlı Türkçesi öğretimine dair ortaya koyduğu eğitim modelleridir. Bu eğitim modelleri birbirinden bağımsız düşünülmemeli, her biri tek başına bir anlam ifade etse de birbirinden bağımsız metotlar olmadığı bilinmelidir. Elbette ki önerilen eğitim metotları kusursuzdur denilemez. Makalenin başlığından da anlaşılacağı gibi yazılan makale bu alanda atılmış –belki ilk– küçük bir adımdır. Bu makalede savunulan görüşe göre; Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerinde okuyan her üniversite öğrencisi açısından alınması zorunlu olan Osmanlı Türkçesi dersinin görme engelli bölüm öğrencilerinin de alması gerektiğidir. Konuyla ilgili bilgisi ve tecrübesi olan tüm akademik camianın atılan bu küçük adıma destek vermeleri halinde, kronikleşmiş olan görme engelli üniversite öğrencilerinin, Osmanlı Türkçesi dersiyle olan mevcut durumlarının daha da iyiye gideceğine olan inanç makale yazarlarınca kuvvetle beslenmektedir.

¹⁴ Muhammet Ali Demir, *Osmanlıca Ders Kayıtları (İnsan Sesi)*, <http://www.getem.boun.edu.tr/subdetails.asp?id=11843>

¹⁵ Öztürk, Ali, *Görme Engelliler İçin Osmanlı Türkçesi Öğrenimi*, V. Engelsiz Üniversiteler Çalıştay Bildiri, Ankara Üniversitesi, Ankara, 10-11 Mart 2011.

Teşekkür

Bu yayının yazımında, yorumlanmasında ve düzenlenmesinde bizlere yardımcı olan aşağıda alfabetik olarak ismi zikredilmiş olan çok değerli hocalarımıza ve bu konuya gönül vermiş arkadaşlarımıza teşekkür ederiz.

- Engin Yılmaz, Boğaziçi Üniversitesi, GETEM direktörü.
- Yrd. Doç. Dr. Fatma Büyükkarcı Yılmaz, Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Yrd. Doç. Dr. Hande Sart, Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
- Yrd. Doç. Dr. Köksal Seyhan, Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Oğuz Akkaya, Boğaziçi Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü mezunu, öğretmen.
- Yrd. Doç. Dr. Selçuk Altınsaçlı, İstanbul Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi.
- Uzm. Songül Altınsaçlı, İstanbul Üniversitesi, Engelli Öğrenci Birimi Beyazıt Yerleşkesi Sorumlusu.